ભારતીય બંધારણ

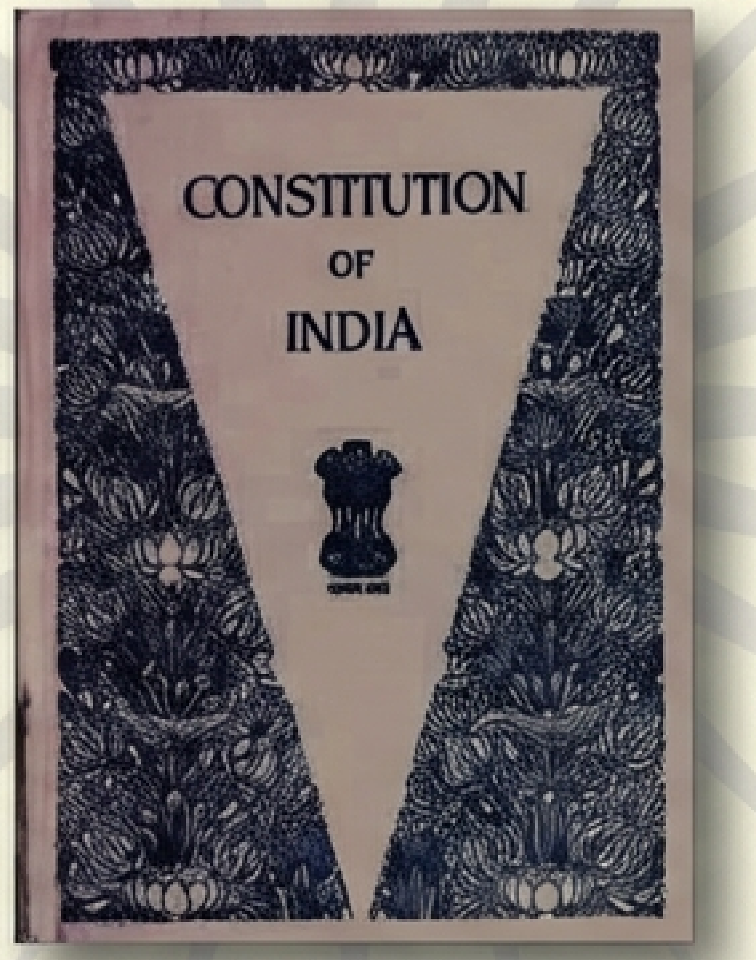

આપણા દેશનો મૂળભૂત દસ્તાવેજ

NotebookLM

The Blueprint

The Architecture

વિવિધતામાં એકતા

- આપણો દેશ વિવિધ ધર્મ, જાતિ અને ભાષા ધરાવતો દેશ છે.
- વિશ્વમાં ભૌગોલિક અને સામાજિક વિવિધતામાં ભારત સૌથી અલગ તરી આવે છે.
- આટલી વિવિધતા છતાં દેશનું સંચાલન સુચારું રીતે થાય તે માટે નિયમોની જરૂર પડે છે.

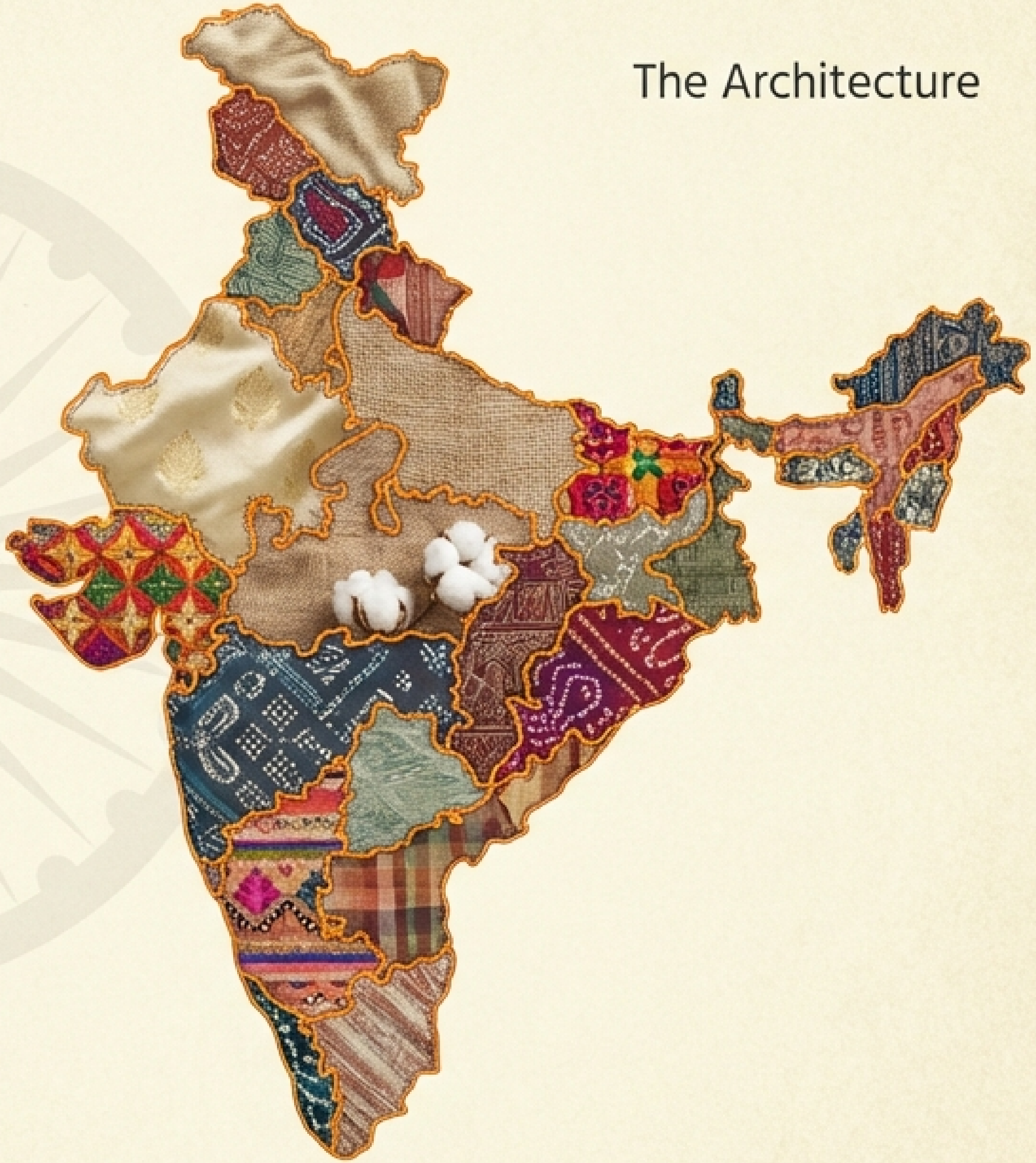

NotebookLM

બંધારણનો અર્થ

‘કોઈ પણ દેશનું શાસન ચલાવવા માટે ઘડવામાં આવેલા નિયમોના વ્યવસ્થિત સંગ્રહને દેશનું બંધારણ કહેવામાં આવે છે.’

તે દેશનો મૂળભૂત દસ્તાવેજ છે. સરકાર આને અનુસરીને જ દેશનો વહીવટ કરે છે.

NotebookLM

બંધારણના ઘડવૈયા: બંધારણસભા

389

કુલ સભ્યો

23

વિવિધ વિષયો માટેની સમિતિઓ

દેશ આઝાદ થયા પછી બંધારણ રચવા માટે 'બંધારણસભા' ની રચના કરવામાં આવી.
આ સભામાં જુદી-જુદી કોમ, ધર્મ, લિંગ અને પ્રદેશોની વ્યક્તિઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

NotebookLM

મુખ્ય યોગદાનકર્તાઓ

ડૉ. ભીમરાવ આંબેડકર

મુસદ્દા (ખરડા) સમિતિના અધ્યક્ષ

તેમને 'બંધારણના ઘડવૈયા' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

ડૉ. રાજેન્દ્રપ્રસાદ (બંધારણસભાના અધ્યક્ષ)

અન્ય સભ્યો: જવાહરલાલ નેહરૂ, સરદાર પટેલ, સરોજિની નાયડુ, કનૈયાલાલ મુનશી

NotebookLM

બંધારણની વિશેષતા

ભારતનું બંધારણ વિશ્વમાં સૌથી મોટું લેખિત બંધારણ છે.

આમુખ (Preamble)

- બંધારણની શરૂઆત આમુખથી થાય છે.
- તેમાં શાસનના પાયારૂપ સિદ્ધાંતો અને ધ્યેયોનો ઉલ્લેખ છે.

NotebookLM

લોકશાહી

‘લોકોનું, લોકો દ્વારા અને લોકો માટે ચાલતું શાસન’

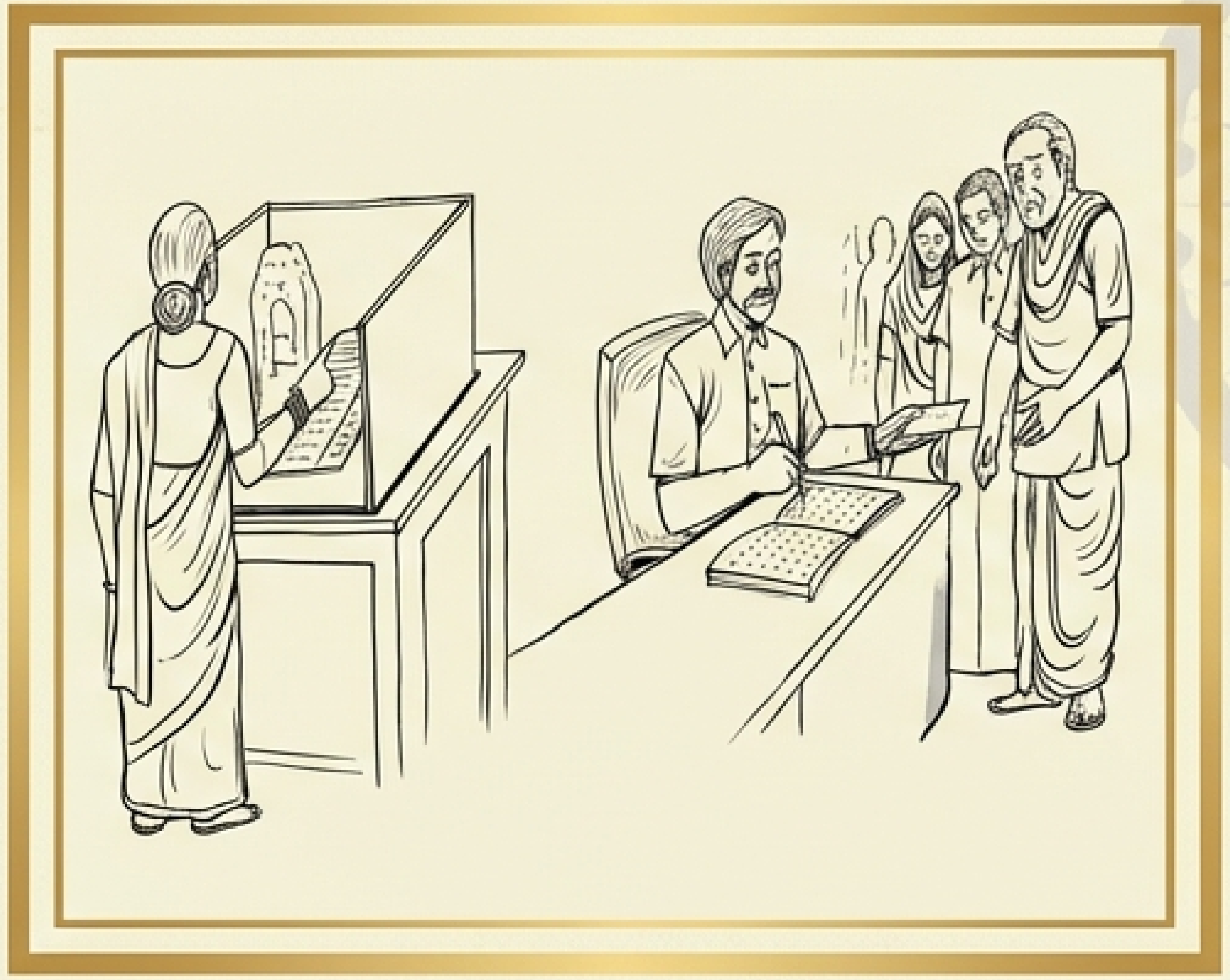

- સામાન્ય રીતે દર 5 વર્ષે ચૂંટણીઓ યોજાય છે.
- કોઈ પણ ભેદભાવ વગર નાગરિકો ચૂંટણીમાં ઉમેદવારી કરી શકે છે.

મતાધિકાર માટેની ઉંમર 18 વર્ષ છે (ઈ.સ. 1989માં 61મા સુધારા દ્વારા 21 થી ઘટાડીને 18 કરવામાં આવી).

NotebookLM

બિનસાંપ્રદાયિકતા

- દેશનું શાસન કોઈ સંપ્રદાયની કે ધર્મની માન્યતાને આધારે ન ચાલે.
- દરેક નાગરિકને પોતપોતાનો ધર્મ પાળવાની અને પ્રચાર કરવાની સ્વતંત્રતા છે.

ઈ.સ. 1976માં 42મા સુધારાથી આમુખમાં 'બિનસાંપ્રદાયિક' શબ્દ ઉમેરવામાં આવ્યો.

NotebookLM

પ્રજાસત્તાક અને સંઘ રાજ્ય

પ્રજાસત્તાક

રાષ્ટ્રના વડાનું સ્થાન વંશપરંપરાગત નથી હોતું, પરંતુ તેઓ લોકો દ્વારા પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે ચૂંટાયેલા હોય છે.

સંઘ રાજ્ય

ભારત એક ‘સંઘ’ છે. કેન્દ્ર સરકાર અને રાજ્ય સરકાર વચ્ચે સત્તાની સ્પષ્ટ વહેંચણી કરવામાં આવે છે.

મૂળભૂત હકો: આપણી સુરક્ષા

1. સમાનતાનો હક

કાયદાની દૃષ્ટિએ બધા નાગરિકો સમાન. ધર્મ, જાતિ કે લિંગના આધારે ભેદભાવ નહીં.

2. સ્વતંત્રતાનો હક

વિચારો વ્યક્ત કરવાની, વસવાટ કરવાની અને વ્યવસાય કરવાની સ્વતંત્રતા.

3. શોષણ સામે વિરોધનો હક

14 વર્ષથી નીચેની ઉંમરના બાળકો પાસે મજૂરી કરાવવી ગુનો છે.

NotebookLM

મૂળભૂત હકો (ચાલુ...)

4. ધાર્મિક સ્વતંત્રતાનો હક

નૈતિકતા વિરુદ્ધ ન હોય એવો કોઈ પણ ધર્મ પાળવાની છૂટ.

5. સાંસ્કૃતિક અને શૈક્ષણિક હક

પોતાની ભાષા, લિપિ અને સંસ્કૃતિ જાળવવાની સ્વતંત્રતા.

NotebookLM

બંધારણનો આત્મા

6. બંધારણીય ઈલાજોનો હક

જો મૂળભૂત હકોનો ભંગ થાય તો નાગરિક ન્યાયાલયનો આશરો લઈ શકે છે.

> ‘ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકરે આ હકને બંધારણના આત્મા સમાન કહ્યો છે.’

10 ડિસેમ્બર = માનવ અધિકાર દિન

NotebookLM

મૂળભૂત ફરજો

- હકો અને ફરજો એક સિક્કાની બે બાજુઓ છે.
- ઈ.સ. 1976માં બંધારણમાં સુધારો કરીને ઉમેરવામાં આવી.
- 6 જાન્યુઆરી: 'મૂળભૂત ફરજદિન' તરીકે ઊજવાય છે.

NotebookLM

નાગરિક તરીકે આપણી ફરજો

- રાષ્ટ્રધ્વજ અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવો.
- દેશની એકતા અને અખંડિતતાનું રક્ષણ કરવું.
- જાહેર મિલકતનું રક્ષણ કરવું.
- પર્યાવરણ (જંગલો, નદીઓ, વન્ય પશુઓ) નું જતન કરવું.
- વૈજ્ઞાનિક માનસ કેળવવું.
- 6 થી 14 વર્ષના બાળકને શિક્ષણની તકો પૂરી પાડવી (માતા-પિતાની ફરજ).

NotebookLM

લોકશાહીનો પવિત્ર ગ્રંથ

- ભારતના બંધારણને એક ‘પવિત્ર ગ્રંથ’ ગણવામાં આવે છે.
- જો લેખિત બંધારણ ન હોય તો દેશમાં અરાજકતા ફેલાઈ શકે.
- બંધારણ આપણી ન્યાય-પ્રણાલીને જાળવે છે અને લોકોને એકતાથી કામ કરવા પ્રેરિત કરે છે.

NotebookLM